Heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW
3 ~ "86.

Als de rode haan kraait....

"Braand, Braand", nog steeds jaagt deze kreet mensen de koude rillingen over het lijf. En zelfs al is deze kreet inmiddels vervangen door het sirene-geluid van de brandweerwagen, het effect is er niet minder om. Tegenwoordig worden branden bestreden met het allermodernste materiaal maar vroeger ging dat natuurlijk wel even anders. Schuimblussers, motorwagens, uitschuifbare ladders en nevelspuiten waren volkomen onbekend materiaal. Met simpele emmers water moest een brand geblust worden. In het nu volgend artikel wil ik in kort bestek de brandbestrijding in de gemeente Wouw bekijken, waarbij de Wouwsche Vrijwillige brandweer, die in 1937 werd opgericht, de meeste aandacht krijgt, omdat hun archief nooit nader werd bestudeerd.

Lang geleden was er van een brandweer geen sprake. De hele dorpsgemeenschap vormde de brandweer en de gemeente stelde alleen de emmers, brandhaken en ladders ter beschikking. Bij brand hielp iedereen mee om die te bestrijden. Het was een vorm van burenhulp, hoewel er natuurlijk ook eigen belang een rol speelde, want één vonkje was voldoende om ook het huis van de buren in lichterlaaie te zetten. Al in 1732 werden er in de gemeente Wouw regels gemaakt. In 1775 was er sprake van de eerste brandspuit. Die moest met emmers gevuld worden waarna het water door middel van handpompen op het vuur gespoten kon worden. Bij deze pomp werden zo'n 50 emmers aangeschaft. 1)

In 1784 deed zich een mysterieus geval voor tijdens een brand die met deze handpomp werd bestreden. De brandspuit had een uur lang goed gewerkt tot de slang het begaf. Na onderzoek bleek dat de slang was doorgesneden. Omdat er in die tijd nogal wat landlopers in de buurt waren, kregen die de schuld ervan, omdat men niet aannam dat één van de eigen bewoners de hand hierin had. Overigens bleek de brand te zijn aangestoken! Na zo'n brand begon men de brandbestrijding serieus te nemen en ging men iets doen aan de betaling van de brandweerlieden. Die kregen voortaan 1 gulden en 10 stuivers per persoon per jaar, terwijl de officieren

zelfs drie gulden kregen. 1)
Het duurde toch nog tot 1784 voor er een instructie voor de brandweer werd opgesteld, wat er op wijst dat zich een soort vast korps aan het vormen was. In 1789 werd een nieuwe 'grote' brandspuit aangekocht, terwijl er in 1799 zelfs al sprake was van een "uniform", want er werden 12 mannenhoeden voor de brandweer aangeschaft. Zuinigheid bleef echter troef, want er ging heel wat overheen voor er 200 meter extra slang aangeschaft mocht worden, zodat bij brand ook de huizen die niet vlak bij de drenk stonden geblust konden worden. Toch stemden nog twee raadsleden tegen deze in onze ogen logische aanschaf. Een ordonnans had het korps in die tijd ook al in dienst, dat was een knaap die vlug ter been was en altijd aanwezig moest zijn om boodschappen over te brengen. Deze lopende telefoon kreeg 1 gulden per jaar uitbetaald, wat later op 4 gulden werd gebracht. 1)

REGLEMENT.

Deze materialen waren ondergebracht in het brandspuithuisje op het kerkhof aan de Bergsestraat. Het onderhoud daarvan liet nogal te wensen over want in 1821 bleek het zover vervallen te zijn dat besloten werd om het brandweermateriaal tijdelijk te verplaatsen naar het zgn."koetshuis" op het Dorpsplein totdat er een nieuw huisje was gebouwd. De aanbesteding daarvan vond plaats in juni 1821. Aan de heer W.Vrients werd de bouw gegund voor het bedrag van *f* 178,--. Het kreeg een plaats tegen de achterkant van het gemeentehuis aan de zijde van de kerk. 2)
Op 7 juni 1823 stelde de raad een nieuw brandreglement op waarin meteen ook regels werden vastgelegd voor de woningbouw. In het dorp kregen de bewoners de zwaarste voorschriften omdat daar immers de kans op uitbreiding bij brand het grootst was. "Geene woonhuizen zullen andere gevels mogen hebben dan gemetseld van steen, kalk en tras". De daken moesten met leien, pannen, tegels of ander hard materiaal worden gedekt. Wie toch stro of riet op zijn dak liet leggen, moest een boete van 12 gulden betalen en bovendien het dak van ander materiaal voorzien. In datzelfde reglement was voorzien dat iedereen de beschikking moest hebben over eigen blusmiddelen. Een groot huis of dubbel

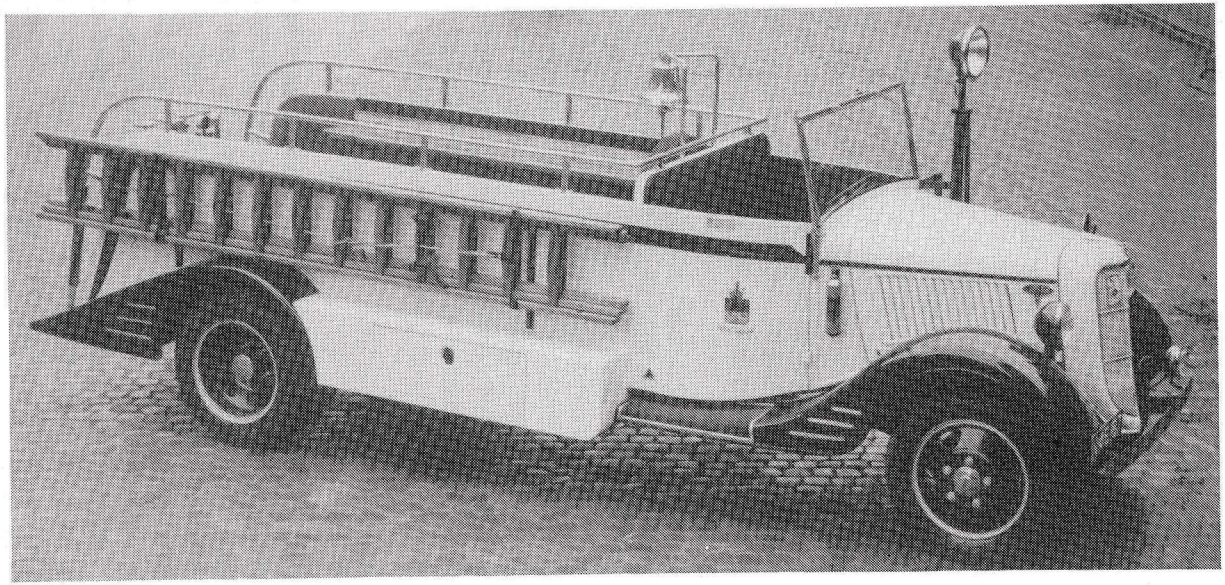

De autospuit die in 1937 werd aangeschaft van het fabrikaat Kronenburg uit Culemborg. De wagen werd in de oorlog door de Duitsers in beslag genomen en is nooit meer in Wouw teruggekomen. (foto: coll. gemeente Wouw).

huis moest 2 emmers, een ladder met 15 sporten en één of meer watertobben hebben, terwijl een klein huis 1 emmer, een ladder met 10 sporten en één watertob moest bezitten. Elk huis diende bovendien te beschikken over een lantaarn met een kaars of een lamp erin. Elk jaar werd eenmaal de schouw gevoerd, waarbij de schouwen en stookplaatsen van gemeentewege werden gecontroleerd. Dit voeren van de schouw is nog lang in gebruik gebleven, maar daarover straks meer. 2)
Wie in die tijd een brand ontdekte, moest luidkeels roepen "Brand, brand" en de buren waarschuwen. Bij de brand in 1824 in de molen, vinden we in het verslag terug dat de buurman van de molenaar die de brand ontdekte inderdaad de straat opliep om op die manier de buurt te waarschuwen. 3) In die tijd werd ook de eerste opperbrandmeester benoemd. Dat was J.P.van den Elsacker, terwijl als brandmeesters werden aangewezen J.Stadhouders, M.Uijtdewilligen, L. van Hal en P.Luijkx. 2)
In 1824 kon de gemeente, blijkens een staat die moest worden overlegd aan de provincie, beschikken over drie brandspuiten: een aanjager, een grote perspomp en een kleine perspomp. Er waren verder 34 leren emmers, twee dubbele brandhaken en 4 enkele, 3 bijlen, 3 ladders, 4 linnen zeilen. Daarnaast linnen mamieringen, leren slangen, een koperen zuiger met een mandje en een koperen opzetstuk voor deze zuiger (zowel een kromme als een rechte), vier koperen spuitpijpen en een zak met gereedschappen. 4)

PAARDEN.

Omdat de brandspuiten uiteraard niet op eigen kracht naar de brand konden rijden, moesten die door paarden getrokken worden. Dat ging natuurlijk niet altijd even snel, met name ook omdat het alarmeringssysteem niet bepaald snel functioneerde. Meestal kwam de brandweer te laat bij de brand en kon men zich beperken tot nablussen. Het bluswater werd uit sloten of daartoe aangelegde brandkuilen gepompt zoals die op de Markt. Dat leverde toch vaak problemen op omdat die sloten met name in de zomer nogal eens droog stonden. Dat gebeurde ook bij de brand in de molen in 1824.

"....en daarbij weinig of geen water te vinden was, de werking van de brandspuiten, de blussing van den brand onmogelijk maakten; en alzo daar omtrent geen water meer was te bekomen, vervolgens de spuiten hebbende moeten verplaatsen, met de darmen en mamieringen aan elkander te brengen, op eene distantie van circa vier honderd ellen lengte, over twee perceelen land, over heggen en kanten, tot in eene sloot aan de beek digt aan de steene heul op de weg na Bergen op Zoom en onders dat verwijl den geheelen molen, door de woede der vlammen is verteert.....3)

Daar brandbestrijding op vrijwillige basis geschiedde en de brandweerlieden wel enige betaling ontvingen, ging het aantal vrijwilligers snel achteruit. In 1879 richtte opperbrandmeester C.J.Adan een schrijven naar het gemeentebestuur van Wouw om te vragen om het tractement van de brandweerlieden met de helft te verhogen.

"Zooniet de meerderheid dan toch een groot gedeelte bestaat thans uit jongelieden, welke dikwijls de gemeente verlaten om in dienstbaren staat elders te gaan wonen. Vandaar ene gedurige afwisseling van personeel en minder ervarenheid in het gebruik der brandbluschwerktuigen", schrijft de brandmeester. En verder:"...Daardoor (door het verhogen van het tractement RH) worden de goede en meer gevestigde ambachtslieden in staat gesteld om zonder verlies hun werk te verlaten, ook als zij, zooals veelal gebeurt, tot het verrichten daarvan op aanmerkelijke afstand van de kom der gemeente verwijderd zijn". 5)

SCHOUW.

Een van de onderdelen van brandpreventie was het voeren van de schouw in de gemeente. Tevoren werd bekendgemaakt wanneer dit jaarlijks gebeuren plaatsvond. De bewoners waren dan verplicht om de brandmeesters toegang te verlenen tot hun woning, terwijl ze op de stoep van hun huis de emmer, ladder en lantaarn moesten plaatsen die verplicht in hun woning aanwezig moest zijn. 2)

Van deze schouwvoering werd een rapport opgemaakt voor burgemeester en wethouders. Zo werd op 18 november 1884 een schouwvoering gehouden. In het rapport schrijft opperbrandmeester J.B.Raaijmakers:

"...Bij mejuffr.E.Adan den schoorsteen zeer vuil en ver-

Met de nieuwe brandweerwagen die de groep Wouw in 1937 kreeg werden regelmatig oefeningen gehouden. Hier een oefening bij de brandput in de Roosendaalsestraat. Deze put is later gedempt en op deze plaats komt de Martel nu op de Roosendaalsestraat uit. (foto: J.C. v. Wezel).

moedelijk voorzien van houten balken. Bij wed.Vos een houten schouwstuk in den schoorsteen, bij A.Peeters dito als voor, Wed.Lauwrijssen dito, Wed.van Coppens dito, S.Frank dito, Anr.Voeten dito, A.Havermans dito, A.Hagenaars dito, bij Henriette de Jong den schoorsteen vuil, Wed.de Groot schoorsteen vuil, Wed.P.Kruk dito, A.van Gastel dito en bij A.Laurijssen vermoedelijk een houten balk in den schoorsteen."
Daarnaast wordt een opsomming gegeven van de mensen die niet thuis waren en schrijft de opperbrandmeester dat de mensen de aanzegging hebben gehad om de gebreken binnen acht dagen in orde te brengen. Als stok achter de deur werd daaraan toegevoegd dat het gemeentebestuur binnen acht dagen een veldwachter zou sturen om na te gaan of de brandgevaarlijke schouwen ook inderdaad waren verbeterd. 6)
In de praktijk kwam er waarschijnlijk weinig terecht van die controle, want in een ander rapport (ongedateerd) klaagt brandmeester Silv.Aerden:
"...Het is hun vriendelijk maar dringend verzoek dat er gehoor en gevolg gegeven wordt aan hunne reklames; te veel toch wordt er (vooral door de vroegere brandmeesters) op geschimpt, dat het onderzoek van nul en geener waarde is, omdat men tot nog toe van geen gevolgen heeft gehoord; en wij van onzen kant zijn maar al te zeer overtuigd van brandgevaar, wijl wij onder de hierboven vermelde een schouwstuk hebben aangetroffen dat reeds aan 't branden geweest was." 7)

BRANDSPUITHUISJE.

In 1890 bleek het brandspuithuisje achter het gemeentehuis er niet bepaald florissant aan toe te zijn. Het moest vernieuwd worden, maar de raad besloot om het niet meer op dezelfde plaats te bouwen omdat
"...een en ander zeer veel zou bijdragen tot de verfraaiing van het dorpsplein en ook het raadhuis dan beter zou voldoen...."
Met de heer Luijkx werd een stukje grond geruild in de Doeldreef om daar een nieuw brandspuithuis te bouwen. Om de kosten van de bouw te dekken werd een tijdelijke geldlening van 1000 gulden aangegaan. 2)

Niet alleen het brandspuithuis komt steeds in de raad aan de orde, ook de watervoorziening was niet altijd even best. In 1892 richtten de brandmeesters een verzoekschrift naar de gemeente om de brandput of drenk op de Markt uit te laten baggeren.
"Uit ondervinding is het ons bekend, dat vele Northonputten of pompen in het geheel geen, of onvoldoende water geven. In hoeverre de Aesthetische put, mede op het dorpsplein alhier bij bedoelde Northonputten mag vergeleken worden, laten Adressanten geheel aan den raad over. Naar onze mening zou een machine van nogal veel paardenkrachten noodig zijn om het water zoo laag op te halen, om reden eene gewone handpomp met één hart of slot, het water zelden hooger ophaalt dan 9 à 10 meters..." 8)
Met dit verzoekschrift is waarschijnlijk de procedure op gang gebracht die er in 1894 toe leidde dat ook Heerle en Wouwse Plantage een eigen spuit kregen. Een van de oude spuiten werd verder verkocht voor 100 gulden en om in Heerle en Wouwse Plantage brandweerhuisjes te kunnen bouwen werd een geldlening aangegaan van 1500 gulden. 2)
Van de aanbesteding van beide gebouwtjes zijn nog de voorwaarden en de tekeningen in het archief aanwezig. Uit de begrotingen blijkt dat men de bouwkosten in Heerle raamde op *f* 143,13, waarin een bedrag van *f* 18,90 voor werkloon! Het brandspuithuisje in Wouwse Plantage werd geraamd op *f* 144,48. 9)

BRANDSPUIT.

Om U een blik te gunnen op de "problemen" waarmee de Wouwse brandweer in de laatste jaren van de 19e eeuw kampte, een korte brief van de firma A.Bikkers en Zoon, de Koninklijke fabriek voor Stoom- en Handspuiten, uit Rotterdam.
"....dat het zeer zware werken zal zitten in de zuigers. Wanneer U de zuigers uit de spuit laat nemen, de cylinders goed schoonmaakt en de zuigers wat afschrapt met een stuk glas, ze vervolgens insmeert met reuzel of slaolie dan zal het euvel wel weggenomen zijn, zooveel het weg te nemen is, een groote spuit werkt natuurlijk zwaarder als een kleine." 10)
In het voorjaar van 1919 bleek het weer eens onmogelijk om

Het brandweercorps tijdens een tocht over de Markt na de overdracht van de wagen in 1937. Op de achtergrond de noordzijde van de Markt, terwijl nog net een glimp te zien is van een paard en wagen die uit de Nieuwstraat komen. (foto: J.C. van Wezel).

voldoende pompers te krijgen om een brand in de groentendrogerij bij het station te bestrijden. Daar was een lange discussie voor nodig, maar uiteindelijk werd een motorbrandspuit gekocht met een capaciteit van 500 liter per minuut. 2)
Uit de rekening van de NV Brandspuitenfabriek, voorheen A.Bikkers en Zoon uit Rotterdam, weten we dat het om een vierwielige motorbrandspuit voor hand- en paardvervoer ging met een capaciteit van 500 liter per minuut met een vier cylinder Kermath motor. Met 150 meter geweven slang, 3 meter zuigbuis en een aansluitstuk kostte dit de gemeente *f* 5.688,85. 11)
Deze wagen ging 17 jaar mee en deed bij heel wat branden in de gemeente dienst. Het brandspuithuisje in de gemeente voldeed ook niet meer aan de eisen. Omdat het te vochtig was, weigerde de brandspuit regelmatig dienst en de inmiddels gesloten openbare school in de Bergsestraat werd verbouwd om daar de brandweerwagen onder te brengen. In 1928 werd het materiaal verder uitgebreid met een slangenwagen. 2)

KERKDORPEN.

De kerkdorpen Heerle en Wouwse Plantage beschikten in die tijd nog over eigen blusmiddelen. In 1926 schreef P.Plevier uit Heerle nog een brief naar het college naar aanleiding van een oefening die op 20 juli van dat jaar werd gehouden. Hij merkt daarbij op dat de brandspuit en de vier slangen nog goed in orde zijn.
"...Iets wat ik deze keer voor het eerst constateerde is dat het water uit de brandput een rood roestige kleur heeft, en ook na een tijd pompen bleef behouden. Voor de spuit hindert dit natuurlijk niet doch voor huishoudelijk gebruik zou het niet meer te gebruiken zijn." 12)
Toch was het in die tijd tussen de kerkdorpen al niet allemaal meer koek en ei. Dat kunnen we opmaken uit dezelfde brief van Plevier:
"...Bij den brand te Moerstraten de vorige week, oordeelden wij het wenschelijker, de motorspuit te ontbieden, daar onze slangen veel te kort waren voor den afstand dat het water gehaald moest worden (wat ook nog bij de motorspuit het geval bleek te zijn) vandaar dat ik direct be-

N.V. Brandspuitenfabriek,

voorheen A. Bikkers & Zoon Rotterdam.

(OPGERICHT 1770).

TELEFOON No. 2419.
TELEGRAM-ADRES:
BRANDSPUIT ROTTERDAM.
POSTBUS No. 57.

Rotterdam, 5 Januari 1920.

IJsselmondstraat 15.

De Gemeente

Nouw. Debet

aan N.V. Brandspuitenfabriek voorheen A. Bikkers & Zoon.

Voor onderstaande à contant gemaakt en geleverd:

Dec.	19.			
		1 - 4 wielige motorbrandspuit voor hand- en paardvervoer, capaciteit 500 L.p.min. 4 cyl. Kermath motor, met toebehooren, volgens onze offerte.		f 4700.-
		2 x 3 M. I.R. zuigbuis 75 m/m i/w Ø met koppelingen.	118.-	" 236.-
		6 x 25 M. geweven slang 95 m/m plat m/ koppelingen.	120.-	" 720.-
		1 aansluitstuk voor 3" gaspijp met 1 afsluitdop m/Serdang draad.		" 32.85
				f 5688.85

Gezien,

Voorzitter.

Wethouder.

De rekening van de motorbrandspuit die in 1920 werd aangeschaft. Daarvoor was er een stoombrandspuit. Die werd getrokken door paarden. De boer die zich 't eerst met z'n paard bij het brandweerhuisje meldde ontving één gulden voor het gebruik van zijn paard. Kees Bakx, de smid, was de machinist op de spuit.

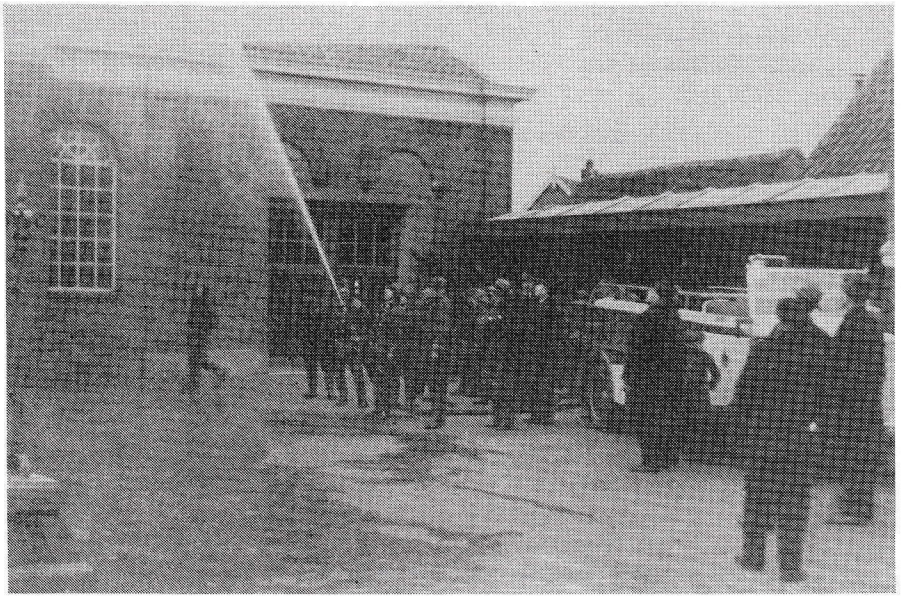

Een oefening van de brandweer in 1937 op het plein van de oude school aan de Bergsestraat. Op de achtergrond is de deur te zien die in een van de lokalen is gemaakt om de brandweerwagen te stallen. (foto: J.C. van Wezel).

richt heb doorgezonden naar Wouw. Van het feit dat ik zou gezegd hebben: 't is niet de Parochie Heerle, is absoluut geen sprake."
In 1931 verzochten de inwoners van Moerstraten ook om een brandspuit. Na een lange discussie in de raad werd besloten om voor dat dorp geen brandspuit aan te schaffen. Men dacht toen al aan de aanschaf van een autobrandspuit. Toch zou het nog tot 10 februari 1937 duren alvorens deze nieuwe wagen van het fabrikaat "Kronenburg" voor een bedrag van 5.000 gulden zou worden afgeleverd in Wouw. 2)

BRANDWEERLIEDEN.

In de tijd dat het brandweerkorps nog met mankracht moest bedienen, waren er altijd veel mensen nodig. Een lijst uit 1889 van de brandweerlieden telt nog 84 namen, terwijl een soortgelijke lijst uit 1892 liefst 90 namen vermeld.
Deze laatste lijst geeft tevens een overzicht van de werkzaamheden die door de diverse mensen verricht moesten worden. Aan de lederen darm waren onder toezicht van brandmeester M.J.de Bie 12 mensen werkzaam. De perspomp werd door 24 man bediend onder leiding van Jan Vrients Azn. Bij de zuigpomp voerde G.van Merode het bevel over 28 manschappen, terwijl G.Bus met 7 man de linnen darm bediende. Tenslotte was er dan nog de nieuwe pomp bediend door 14 mannen onder leiding van W.van Ravels. Met het toenemen van de mechanisatie verminderde het aantal brandweerlieden en bij de oprichting van het vrijwillige korps in het dorp Wouw waren er nog maar 13 leden. Tegelijkertijd met de komst van de eerste brandweerauto, werd ook het brandweerkorps "Vrijwillige Wouwsche Brandweer" opgericht. De leden waren officieel door het gemeentebestuur aangewezen en benoemd. 13)

VERENIGING.

De oprichting vond plaats 's middags om 5 uur in het verenigingslokaal van P.Coppens in de Bergsestraat in Wouw. 14) Aanwezig waren: Al.van Ravels, Corn.van Dorst, Jac. van de Bogart, Corn.Coppens, Jac.van Eekelen, F.C.Gerits, Joh.Buijk, Mar.van Steenpaal, Corn.Backx, Adr.Dekkers,

Ant.Machielse, Adr.Hermans en H.Meul. Namens de gemeente was wethouder Huijgen aanwezig die als adviseur aangewezen was. Deze laatste had alvast wat huiswerk gemaakt in de vorm van Statuten en een huishoudelijk reglement. In die eerste vergadering werden spijkers met koppen geslagen: het reglement en de statuten werden goedgekeurd, er werd een bestuur gekozen en de vereniging kreeg meteen een erevoorzitter! 15)
Voorzitter van de vereniging werd Al.van Ravels, C.van Dorst werd de secretaris, Joh.Buijk ging de penningen beheren en Ant.Machielse werd bestuurslid. De functie van commandant was weggelegd voor Al.van Ravels, de voorzitter. Bij acclamatie werd besloten om wethouder Huijgen het erevoorzitterschap van de vereniging aan te bieden.
Met de "Ford" ging de vereniging regelmatig op stap om demonstraties te geven. Dat gebeurde op de dag van de overdracht al in Wouw. Op 24 februari toog het gezelschap naar Veghel voor een demonstratie en later nog een keer naar Sluis. Nu zullen de Wouwse brandweerlieden het wel fijn gevonden hebben om zo'n demonstratie te geven, maar er zat ook een financiële reden achter. Dat blijkt uit een brief van 23 november 1938 aan de firma Kronenburg in Rotterdam. De Wouwse vereniging was een bedrag van 25 gulden in het vooruitzicht gesteld voor elke demonstratie die elders werd gegeven die zou leiden tot de aanschaf van een brandweerwagen. 16)

ALARMERING.

Tijdens de eerste bijeenkomst van de nieuwe vereniging wordt er voortdurend gesproken over de alarmering bij brand. Besloten wordt dat de leden elkaar onderling wekken, waarbij men een speciale volgorde afspreekt. In de statuten was opgenomen dat de eerste vijf die bij de brandspuit zijn een premie zullen ontvangen. Zolang een weksysteem echter niet bestaat wordt het geld in de kas gestort van de vereniging. Die kas probeerde de vereniging op allerlei manieren "te spekken", er werden donateurs gezocht in het dorp, de verzekeringsmaatschappijen werden aangeschreven en natuurlijk was er de maandelijkse contributie. Die bedroeg in 1937 nog 25 cent per drie maanden, dit nadat besloten was om die te verlagen gezien het

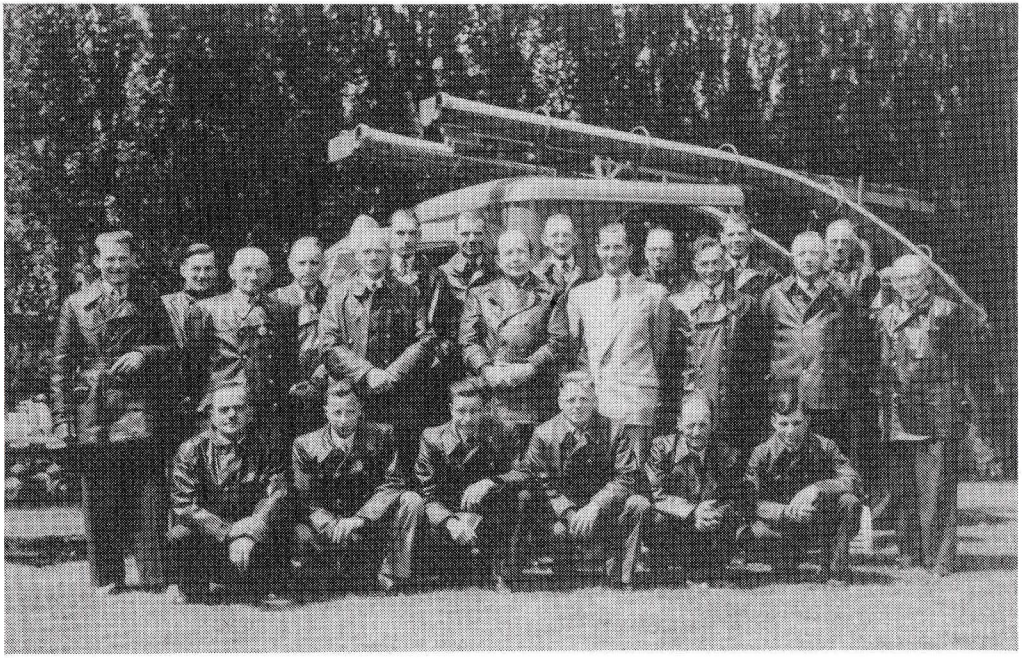

Een foto van de Wouwsche Vrijwillige Brandweer uit 1949 . Op de voorste rij v.l.n.r.: Jac. Buermans, Janus Hermans, Piet Hermans, Adri Bakx, Jan Coppens, Adriaan van der Heijden. Staand v.l.n.r.: Toon Kuijpers, Bas Kuijpers, Kees van Dorst, Louis Raats, Koos v.d. Bogaert (chauffeur), Toontje Elst, Piet Vissenberg, Fons van Woerkom, Piet Vriends, burgemeester Hoebens, Maarten Goossen, Kees Coppens, Janus Timmermans, Marinus van Steenpaal, Toon Krens, Toon Bals. (foto:collectie R. Hermans).

succes van de donateursactie. 17)
Wie het notulenboek van de brandweer doorneemt zal tot de ontdekking komen dat er bijna geen vergadering voorbijgaat of er wordt wel gesproken over de "teeravond" of een reisje. Zo ook in de vergadering van 3 november 1937, wij willen U de passage die gewijd is aan deze bespreking beslist niet onthouden:
"...Dan wordt den teeravond besproken en deze te houden op 6 december 1937 en te beginnen om 1 uur in het clublokaal. Vooraf mogen er per lid drie borreltjes genomen worden. Om twee uur wordt gegeten, daarna gedronken. Om acht uur weer gegeten. De sigaren en andere benodigdheden worden bij Jac.van den Bogart gehaald. Wat het vlees betreft bij A.Hermans te halen." 17)
En schrikt U niet, dit hele feest met twee maaltijden voor 13 man kostte het enorme bedrag van *f* 64,05! En daar was dan nog een fooi van een rijksdaalder inbegrepen voor vrouw Coppens. 18)

VERGOEDINGEN.

De vergoedingen uit die dagen waren beslist ook niet mis! De opperbrandmeester en de machinist kregen *f* 0,60 per uur aan vergoeding, de andere leden moesten het met twee kwartjes per uur doen. Wie in gemeentedienst was had het zo mogelijk nog minder getroffen. Viel een oefening in diensttijd, dan kregen ze geen enkele extra vergoeding, was er sprake van brand, dan konden ze rekenen op een vergoeding van *f* 0,15 óp hun normale uurloon bij de gemeente wel te verstaan. 19)
De leden waren niet gelukkig met deze betaling, want in een brief van 31 maart 1938 wordt gevraagd om de vergoedingen op 60 cent per uur vast te stellen. Het financiële gedeelte van de vereniging blijkt trouwens toch niet gemakkelijk, want penningmeester Buijk geeft er op 25 maart 1938 al de brui aan en Kees Coppens volgt hem in deze functie op. 20)

OORLOG.

Met de komst van de oorlog verandert er in eerste instan-

tie weinig voor de brandweervereniging. In deze oorlogsjaren neemt Ant.Machielse ontslag als brandweerman en bestuurslid en F.Gerits neemt zijn plaats als bestuurslid over. De Wouwse brandweer krijgt van de gemeente Wouw opdracht om in voorkomende gevallen de omliggende brandweerkorpsen bij te staan. Dit dient te gebeuren in opdracht van de Rijksinspecteur van het Brandweerwezen. In de eerste plaats moet Roosendaal geassisteerd worden. Op de tweede plaats Huijbergen, Ossendrecht en Putte en ten slotte Bergen op Zoom en Woensdrecht. 21)
Van bovenaf worden nog meer zaken opgelegd, zoals uit een circulaire van het departement van Binnenlandse Zaken blijkt. Zo mogen de brandweerlieden als ze in functie zijn en geüniformeerd niet roken als ze in kontakt komen met het publiek, ze mogen op straat niet gearmd met vrouwen of meisjes lopen of fietsen (dat laatste zal trouwens niet meevallen) en ze mogen de handen niet in de broek- of jaszakken steken. 22)
De teeravonden worden wel wat soberder. Luister maar naar wat de secretaris op 18 november 1942 noteert:
"...Door de moeilijke tijdsomstandigheden, zegt den voorzitter, dat den Teeravond (met hoofdletter!) die de vereniging zal opgedist worden, heel sober zal zijn. Daar er niets te krijgen is als wat mossels, en wat bier. De leden zijn het hier over alle eens en zeggen zich maar aan te passen aan de tijdsomstandigheden...." 23)
Met de notulen van 21 mei 1943 eindigt voor de Wouwse brandweer de oorlog. In de notulen van 15 oktober 1946 krijgen we een verklaring voor dit abrupte einde:
"Door jaren van gedwongen stille rust, is de Vereniging weder opgericht en in zijn oude vorm herrezen. Daar, in mei 1943 er op aangedrongen werd om aan te sluiten bij de cultuurkamer, werd door de leden eenparig besloten niet aan te sluiten." 24)
Het nieuwe bestuur bestond vanaf dat moment uit Adr.Hermans (voorzitter), C.van Dorst (secretaris), C.Coppens (penningmeester) en P.Vriens (lid), terwijl de contributie werd vastgesteld op 50 cent per maand. Over een brandweer kon men ook niet meer beschikken, die was door de terugtrekkende Duitsers gestolen. Na de bezetting had men wel de beschikking over een Engelse tweewielige motorspuit, maar die heeft nooit gewerkt en werd door de Brandweerin-

De Brandweer in aktie bij de familie Van der Wegen in Moerstraten aan de Diefhoekstraat. De foto werd genomen op 4 mei 1971. (foto: coll. gemeente Wouw).

spectie teruggenomen. Die Engelse motorspuit werd vervangen door een zgn."baby-spuit". 2)

DRIE KORPSEN.

Na de oorlog blijkt de gemeente ineens drie brandweerkorpsen te bezitten, want behalve in Wouw zijn er groepen in Heerle en Pindorp. Die twee laatste korpsen zijn tijdens de bezetting in het leven geroepen. Van samenwerking is op dat moment nog geen sprake, eerder van onderlinge wedijver. 25) In de vergadering van 20 januari 1948 wordt in Wouw gestemd over het opnemen van beide korpsen uit de kerkdorpen in de vereniging. Met algemene stemmen wordt besloten daartoe niet over te gaan. Amper een maand later is de burgemeester persoonlijk aanwezig om die zaak opnieuw aan de orde te stellen. Hij weet het zodanig aan te pakken dat men uiteindelijk toch instemt met het toetreden van de korpsen van Wouwse Plantage en Heerle al zal de samenwerking niet van lange duur zijn en nooit helemaal goed draaien, maar dat kon burgemeester Hoebens op dat moment natuurlijk niet vermoeden. Een beslissing wordt er niet over genomen, daarop moet men wachten tot de bijzonder roerige vergadering van 11 april 1948. Een vergadering waarin de leden geen blad voor de mond nemen en die leidt tot een gezamenlijke bijeenkomst van de drie korpsen. Op die bijeenkomst is ook de burgemeester weer aanwezig die de leden prijst om dit samengaan. Dan wordt het bestuur uitgebreid met de beide commandanten van Heerle en Pindorp.
Dat de leden van de beide laatste korpsen niet bepaald enthousiast zijn als het op activiteiten aankomt, blijkt als er een cursus wordt gegeven in Roosendaal. Het Wouwse korps neemt in zijn geheel deel, van Heerle en Wouwse Plantage gaan alleen de commandanten. In die vergadering komt het meteen al tot een botsing. De Wouwse leden krijgen namelijk nieuwe laarzen en de oude zouden naar de korpsen van Heerle en Wouwse Plantage gaan. De commandant van Pindorp neemt hier echter geen genoegen mee en zegt dat hij geen gedragen laarzen aantrekt. Ook Heerle roert zich, want zij wensen schoeisel en desnoods een oliejas. Zij vragen geen leren jassen zoals het korps van Wouw, maar wensen alleen bescherming tegen weer en wind. 26)
Op 23 maart 1948 is de burgemeester weer aanwezig, nu om

het commando over te dragen van C.van Dorst aan Alph.van Woerkom. Van Dorst die het commando eerder overnam van Al.van Ravels is al 26 jaar lid van het Wouwse brandweerkorps en zal ook zijn werkzaamheden als secretaris later gewoon voortzetten. En eindelijk komt er dan ook het alarmeringssysteem in de vorm van een sirene die op de noodkerk in de Kloosterstraat wordt geplaatst. Nadeel daarvan was natuurlijk wel dat meteen het hele dorp gealarmeerd werd en uitliep om te kijken waar de brand was. 27)

KOPEREN JUBILEUM.

In augustus 1949 is het zover dat er voor het eerst een jubileum gevierd gaat worden. Dan is het 12,5 jaar geleden dat de brandweer werd gereorganiseerd en de vereniging officieel in het leven werd geroepen. Er komt een brandweerdemonstratie en er zullen activiteiten voor de schoolkinderen ontplooid worden. De besten mogen dan een keer met de brandweerwagen meerijden en krijgen een versnapering. In die periode wordt er ook gesproken over het aantrekken van jongere leden. Die zullen door de heer van Woerkom opgeleid worden, terwijl de heer Coppens voorstelt om er voor de oudere leden dan maar een pijpclub van te maken. 28)
In deze periode speelt ook de kwestie om de brandweerwagen te voorzien van een kap. Tot nu toe moesten de manschappen in een open wagen naar de brand rijden! Commandant van Woerkom schrijft op 9 oktober een brief naar het college van Wouw en zegt daarin dat het niet gaat om gerieflijkheid, maar dat er sprake is van een noodzakelijke bescherming.
"...Bij de oefening welke donderdag 22 september bij Thalia in Bergen op Zoom is gehouden waren 11 manschappen aanwezig die daar zeer hard gewerkt hebben in hun uniform en, zwaar transpireerend, met succes hun taak beëindigden. Het regende, en de zitplaatsen op de wagen, die hol uitgeschaafd zijn, moesten eerst uitgedweild worden. Daarna konden deze kerngezonde, zwetende mannen, om half zeven in de regen gaan zitten en kalm naar huis rijden. Kunt U zich een gunstiger gelegenheid indenken om een zware kou op te lopen, met alle gevolgen daaraan verbonden, van verwaarlozing, enz. Deze mannen waren des morgens ook reeds

uitgerukt naar Pindorp. Denkt U nu niet dat dit een zeldzaam geval is. Het mooie weer van de laatste tijd, met de koele avonden, geven bij het uitrukken steeds reden tot bezorgdheid...." 29)
In de loop van 1950 krijgt de wagen inderdaad een kap!

SPLITSING.

In januari 1950 komt er een eerste splitsing. De heer Bals van de brandweergroep Pindorp laat het bestuur van het Wouwse korps weten dat men daar het plan heeft opgevat om een eigen vereniging te stichten. Wel hoopt men in het Wouwse kerkdorp dat de samenwerking bij het bestrijden van grote branden zal blijven bestaan. Heerle blijft echter nog deel uitmaken van het Wouwse korps en regelmatig vinden we in de notulen opmerkingen terug van de leden uit dit dorp. Die gaan veelal over de kleding, want de gemeente Wouw was in die tijd niet bepaald scheutig met bijdragen voor de vrijwillige brandweer waar het nieuwe laarzen, jassen en materiaal betreft. Een brief uit 1950 over de aanvulling van materiaal vermeldt dat het kerkdorp Heerle 80 meter slangen over zal dragen aan Pindorp. Wouw geeft dan 200 meter gebruikte slang aan Heerle, terwijl Wouw zelf 200 meter nieuwe slang aan zal kopen. Daarnaast is er nog wat aanvullend materiaal nodig, terwijl de commandant het college verzoekt om het restant te besteden aan kleding voor de groepen in Heerle en Pindorp. 30)

PROBLEMEN.

Door de jaren heen spelen steeds dezelfde problemen: oefeningen, kleding, teeravonden en minder goed materiaal. In de loop van het jaar worden controles gehouden in de zalen van Gerritsen en bij de Kroon (Rampaart). Deze worden afgekeurd omdat er veel te veel mensen worden toegelaten, waardoor de brandveiligheid niet meer gewaarborgd is. 31) Het blijkt echter voornamelijk de nieuwe regels aangaande het blussen en de veranderende werkwijzen te zijn die de brandweer in de problemen brengt. Het gebrek aan jonge, enthousiaste krachten doet zich in deze jaren al gevoelen. De meeste brandweerlieden zijn dan al vele jaren lid van de vereniging.

Tekenend voor de sfeer in deze dagen binnen de brandweer is een voorval dat tijdens de vergadering van 7 december 1951 plaats vindt:
"...Dan gaat de telefoon voor den heer Hermans (voorzitter). Hij wordt geroepen op de Bulkenaar voor een koe te verlossen, die vroeg of er geen liefhebbers waren voor mee te rijden. Commandant, ondercommandant, penningmeester vertrekken, tijdelijk wordt de vergadering geschorst tot deze terug waren. Na 3/4 uur wordt deze weer hervat.." 32)

ONGEVAL.

In 1952 wordt voor het eerst melding gemaakt van een ongeval bij een brand. Dit is de heer P.Vriens overkomen bij de brand bij het zeepfabriek aan de Wouwse statie. De kwestie van de verzekering van de brandweerlieden wordt dan meteen weer actueel. Het blijkt dat door twee verzekeringsinstanties per dag *f* 16,-- wordt uitbetaald. 33) Op 28 maart is de heer Vriens weer opnieuw aanwezig. Uit de notulen blijkt ook dat, doordat door het feit dat veel mensen werkzaam zijn in een vrij beroep, men niet altijd weg kan voor een brand of oefening.
"...Den Heer Hermans (voorzitter) merkt op dat dit in sommige gevallen voor hem moeilijk is temeer met een verlossing of iets dergelijks in zijn vak. Dat het toch zijn brood is, evenals P.Hermans antwoordt dat het voor hem in deze tijd ook niet meevalt als hij aan een varken bezig is, hij dit niet kan laten liggen. Zoude hij dit doen, ze hem volgend jaar niet meer noodig hebben." 34)

BB.

De aansluiting bij de Burger Bescherming is iets waaraan veel discussies gewijd worden vanaf 1953. Het korps neemt in zijn totaliteit deel aan een cursus van 19 lessen. Dit nadat de burgemeester persoonlijk naar de vergadering is gekomen om het korps te stimuleren omdat optreden in oorlogstijd voor een brandweer heel wat meer inhoudt dan alleen maar brand blussen. Toch is niet iedereen het daar over eens en men denkt dat de brandweer te militaristisch wordt en dat anderen te veel invloed zullen krijgen binnen het korps. 35)

In deze jaren wordt er naast brandactiviteiten ook op ander gebied activiteit ontplooid. Zo wil men inspringen op een nieuwe activiteit, namelijk carnaval. Dat gebeurt in eerste instantie echter alleen nog in de vorm van een bijeenkomst waarop wat gegeten gaat worden. In de loop van 1954 vraagt commandant Alph.van Woerkom om voortaan vrijgesteld te worden van het bijwonen van de vergaderingen, dit in verband met zijn werk. De overige verplichtingen wil hij wel nakomen.
"...Ofschoon ik de Brandweer daarin nummeriek vooraan stel en de ontwikkeling en paraatheid daaraan gelijk moet staan komt het mij voor dat het niet nodig is, dat ik bovendien de vergaderingen bijwoon van de vereniging die, ofschoon zeer gezellig en voor de verenigingsband zeer nuttig, naast de practische brandbestrijding staan..." 36)

RUZIE.

In 1955 barst een daverende ruzie los tijdens de maandelijkse vergadering. De secretaris weet dit in zijn notulen op zeer plastische wijze te beschrijven. Hoewel het op dat moment waarschijnlijk allemaal heel ernstig was denk ik dat zelfs de betrokkenen er nu hartelijk om kunnen lachen. Vandaar hier een stuk letterlijke notulen van die bijeenkomst:
"...Den heer Kuijpers sloeg groen en grijs aan en dreigde met een en ander. Den heer Buermans nam maar een borreltje en was evenmin tevreden, overigens zeer terecht. De secretaris merkte op dat hij naar de vergadering kwam om een gezellige avond te hebben. Deze dacht meteen aan de Romeinsche Gladiatoren die ten afscheid zeiden: Moritiore de salutant, wij die gaan sterven groeten Uw vereniging. Den heer Timmermans, ook niet tevreden, zat achter de kachel als een kater die drie dagen op stap geweest is en om zo op den aanval over te gaan. Den heer van Steenpaal was al driemaal van plaats verwisselt eer zijn stem werd gehoord. Dan ineens zat hij hoog aan de toog op een pikkel..." 37)
En even verderop:
"...Den heer P.Hermans trok van leer dat dit kant nog wal raakte om een vergadering zo laat te beginnen en wilde de secretaris over de tafel halen. Den heer van Oorschot

ging erbij zitten "Anna geef nog een borreltje", was zijn betoog. Deze wilde de Brandweer zien niet als een vereniging, maar wilde ook strijdvaardig zijn. En meteen sloeg hij op de tafel. (alles werd stil)"
En om het jaar op soortgelijke wijze af te sluiten is er in de vergadering van 2 december nogmaals een knallende ruzie, nu over het vlees waarop geteerd moet worden:
"...Dan komt ter sprake wat te eten. De heer Van Steenpaal stelde voor ribbekes, met Adr.Bakx, P.Hermans, een goede vriend van Adr.Bakx werd geroepen, die stond aan de toog. P.Hermans komt aan de tafel met een paar groote knallen. Spaar me de woorden dat de secretaris die in zijn notulen opneemt. Hij brak bijna de tafel af. Ben je bedonderd, antwoordde P.Hermans, dan moeten we twee varkens slachten. Komt aan de tafel zitten, dan kunnen we praten ouwe zwetser tegen Adr. Na lang gepraat worden het kippen..." 38)

VERNIEUWING.

Het jaar 1956 is voor de Wouwse brandweer het jaar van vernieuwingen. In april wordt W.H.Börger de nieuwe commandant van de groep. Er komen nieuwe tarieven voor de vergoedingen aan de brandweerlieden en er komt een lijst van alle brandweerlieden met een functies, zoals die door Burgemeester en Wethouders worden vastgesteld. In de decembervergadering komt er een nieuw bestuur nadat dit de maand tevoren is opgestapt vanwege het feit dat een aantal leden de vrouwen mee willen brengen naar de teeravond. In het nieuwe bestuur nemen zitting A.Hermans als voorzitter, C.van Dorst als secretaris, C.Coppens als penningmeester en P.Vriens en Adr.Bakx als leden. 39)
In de decembervergadering in 1959 bedankt C.van Dorst als secretaris. Hij wordt opgevolgd door Adr.Timmermans. De heer Van Dorst wordt tot ere-lid van de vereniging benoemd. 40)
In 1960 blijkt de oude brandweerwagen ver versleten te zijn. Een nieuwe wagen kost 40 mille en die blijkt de gemeente niet zomaar tevoorschijn te kunnen toveren. De wagen reviseren gaat 3.000 gulden kosten. De commandant Börger adviseert de gemeente echter om niet alleen de oude wagen te laten reviseren, maar tevens om een nevel-

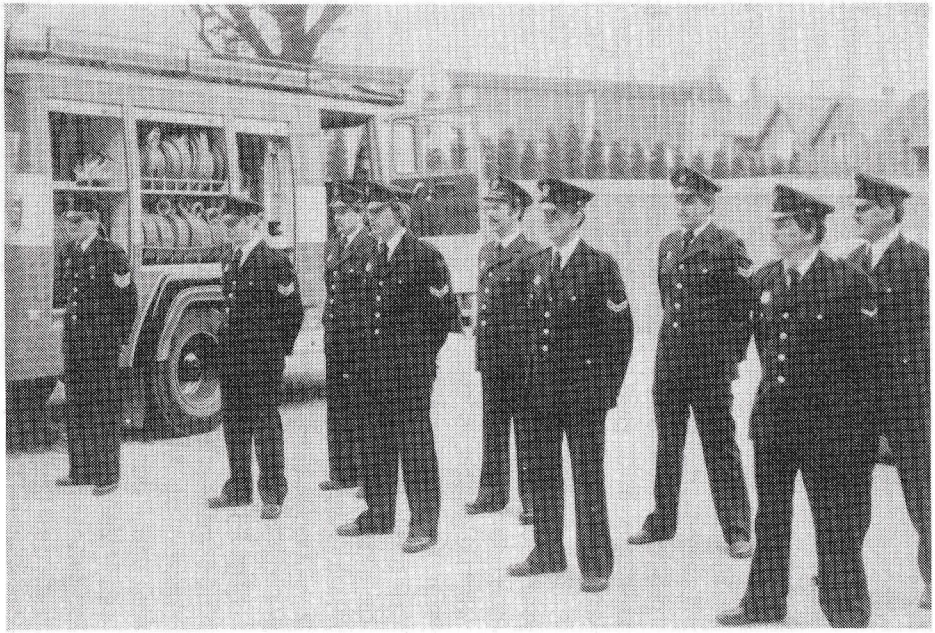

Overdracht van de nieuwe brandweerwagen aan het korps Wouw. Nadat in 1968 de Wouwsche Vrijwillige Brandweer verdwenen was, kwam er een nieuw korps met jonge mensen. Zij kregen na enkele jaren een eigen wagen ter beschikking die op het bedrijventerrein aan de Donkenweg werd gestald. In de toekomst zullen we zeker nader ingaan op het ontstaan van het korps en haar wederwaardigheden. Op de foto v.l.n.r.: A. de Mooij (bevelvoerder), L. Hermans, W. Heijmans, J. Hermans, G. Witteveen, R. Jongmans, F. Heijmans, L. de Kok en Chr. Nieuwlaat. Afwezig zijn: P. Broeren, W. de Graaf, P. Buijs en A. v.d. Heijden. (fotocoll. gem. Wouw).

tank (kosten 45 mille) aan te schaffen. Uiteindelijk wordt dan toch besloten om alleen de oude wagen te laten reviseren en verder even af te wachten. In die jaren speelde namelijk al de gedachte om Wouw onder te brengen bij de gemeente Roosendaal en Nispen middels een dienstverleningsovereenkomst.

ZILVEREN JUBILEUM.

Om tijdens het jubileum in 1962 met nieuwe uniformen voor de dag te kunnen komen, wordt er een uniformenfonds gesticht. De heren Börger, Vriens, Bakx, Potters en Timmermans zullen er zich voor inzetten. Men zal de jaarlijkse vaste vergoedingen in dit fonds storten, er wordt een fancy fair georganiseerd, terwijl men de rest van het bedrag bij de gemeente zal vragen. Voor het feest zelf wil de gemeente een bedrag van *f* 800,-- beschikbaar stellen. Burgemeester en Wethouders laten bovendien weten dat de uniformen aangeschaft kunnen worden, zodat men op 13 februari 1962, wanneer het officiële zilveren jubileum wordt gevierd, netjes voor de dag kan komen. 41)
De feestdag zelf wordt gestart met een H.Mis om kwart over acht waarin iedereen in uniform dient te verschijnen. Aansluitend een koffietafel een koffietafel in het clublokaal. 's Middags begonnen de activiteiten met een gezamenlijke receptie op het gemeentehuis. Daar werden brandmeester A.Hermans, onderbrandmeester M.van Steenpaal en brandwacht eerste klasse C.Coppens onderscheiden met een zilveren speld omdat zij 25 jaar lid waren van het korps. 42)
Na de receptie op het gemeentehuis toog het gezelschap naar huis om de vrouwen op te halen, waarna de feestavond begon met een borreltje, een uitgebreid diner en tenslotte een dansavond op een "lucht" plaatje en stukjes van conferancier Frans Jongenelen. Met brandweerwedstrijden op 1 en 2 september van dat jaar werden de feestelijkheden afgesloten. Voor de eigen leden was er op 22 december nog een rikconcours om zo de prijzen die overgeschoten waren van de fancy fair te verdelen.

OPHEFFING.

Voor de eerste keer wordt er in de vergadering van 6

maart 1964 gesproken op een op handen zijnde samenwerking met Roosendaal:
"...De commandant 't woord nemende haalt een punt aan wat niet op de agenda vermeld staat, maar toch onze aandacht trok. Hij bracht ter sprake dat er geruchten gaan volgens uitlatingen van een wethouder dat er in de toekomst plannen bestaan om onze brandweer, om 't op zijn Wouws te zeggen, op te doeken en onze gemeente dan bediend zal worden via een grote randgemeente en dit gesteld zijnde voor de gemeente voordeliger zou zijn..." 44)
Door die geruchten, die steeds sterker worden, neemt ook de activiteit binnen de vereniging af. De leden zelf klagen in de vergaderingen over het feit dat er te weinig activiteiten op touw gezet worden. Dan stapt de commandant naar de burgemeester en krijgt daar te horen dat er verschillende mogelijkheden bekeken worden. De algemene vernieuwing van de brandweer met onderkomen, zal zowat een half miljoen gaan kosten. Omdat ook openbare werken zonder ruimte zit, wil men dit samen uitvoeren en dat project komt op 1,5 miljoen. Daarnaast wordt bekeken om tot samenwerking te komen met de gemeente Roosendaal. 45)
Het teruglopen van de activiteiten blijkt onder meer uit het feit dat bij een brand de wagen niet start vanwege een lege accu en op een bepaald ogenblik de wagen bevriest omdat er geen anti-vries in de radiateur zit. Het bestuur denkt in de toekomst toch door te kunnen gaan, maar dan is verjonging beslist noodzakelijk. Vandaar dat op 2 december 1966 de burgemeester in de vergadering aanwezig is om samen met de vereniging dat punt aan te snijden. Hij doet daarbij de suggestie om de mensen van het gemeentepersoneel in te schakelen omdat die overdag gemakkelijk vrij te maken zijn. Wat het materiaal betreft is tussen de regels door te lezen dat er aan gestuurd wordt op samenwerking met Roosendaal of Bergen op Zoom:
"...om over te gaan tot de aanschaf van een nieuwe wagen en een behoorlijke huisvesting hiervoor. Alhoewel ik moet zeggen dat we wat lang gewacht hebben om dit op korte termijn te verwezenlijken, gezien de steun van Gedeputeerde Staten en de krapte op de heersende kapitaalmarkt kan dit nog wel even op zich laten wachten. Maar ik zie 't op 't ogenblik zoo, indien we met ons materiaal in nood geraken door overmacht, heeft met name Roosendaal en Bergen op

Zoom om direct een beroep te doen om ons te helpen. Maar primair gesteld moeten we kunnen komen tot een korps dat verjongd wordt met een nieuwe kazerne en materiaal tot geruststellend gevoel van onze gemeentenaren..." 46)
Er gebeurt al die tijd echter niets, wel worden er in 1967 nog wat jubilarissen gehuldigd en is er feest ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan, maar activiteiten zijn er niet meer. In de vergadering van 3 november 1967 wordt een noodkreet geslaakt. Men denkt erover om de brandweerbijl er bij neer te leggen omdat burgemeester en wethouders geen enkele interesse tonen. Met een wagen die al maanden lang buiten dienst is, tonen de manschappen natuurlijk ook geen enkele interesse meer. Het notulenboek van de brandweer stopt met een bijeenkomst op 2 februari 1968 waarin wordt gezegd dat C.Coppens en A.Hermans het korps zullen vertegenwoordigen om van de gemeente te horen hoe de besprekingen zijn verlopen om bij Roosendaal aan te sluiten. 47)
Op 17 mei 1968 besloot de gemeenteraad van Wouw om een dienstverleningsovereenkomst aan te gaan met de gemeente Roosendaal en Nispen. Het plaatselijk brandweerkorps zou worden opgeheven en toegevoegd worden aan het brandweerkorps van Roosendaal. In Wouw zou een bluseenheid gestationeerd worden. Dit was de eerste regionale brandweerorganisatie in West-Brabant. Later werd de dienstverleningsovereenkomst omgezet in de Regionale Brandweerkring Roosendaal waaraan momenteel 13 gemeenten deelnemen. 2)
Het nieuwe brandweerkorps kwam er inderdaad en groeide uit tot een jonge en actieve groep die niets te veel is om de in nood verkerende medemens te hulp te schieten. De Wouwsche Vrijwillige Brandweer hield echter op dat moment op met te bestaan.

Kootwijk, augustus 1985. René Hermans.

NOTEN:

G.A.W.= Gemeentearchief Wouw
C.Br. = Correspondentie Brandweer
N.Br. = Notulen Brandweer.

1. Albert Delahaye, Wouw in vogelvlucht tussen 1570 en 1813 in Woide...die Wouda, Wouw, juni 1980. Uitg. gemeentebestuur.
2. Jan Schijven, Brandweer. Een opstel samengesteld aan de hand van archiefstukken uit de periode 1811-1968, niet uitgegeven.
3. René Hermans, Korenmolen de Arend. Saas Almagell, augustus 1985, Uitgave de Vierschaer.
4. G.A.W.nr.246. Brief d.d.3 oktober 1879.
5. G.A.W.brief van 3 oktober 1879 ondertekend door C.J. Adan, opperbrandmeester.
6. G.A.W.nr.248, brief van 18 november 1884.
7. G.A.W.nr.248 ongedateerd schouwrapport.
8. G.A.W.verzoekschrift van 2 mei 1892.
9. G.A.W.voorwaarden tot aanbesteding van twee brandspuit bergplaatsen in Heerle en Plantage.
10. G.A.W.brief van 22 juni 1895.
11. G.A.W.brief van 15 augustus 1919 en rekening van 5 januari 1920.
12. G.A.W.nr.244. Brief van 22 juli 1926.
13. G.A.W.lijsten van brandweerlieden uit 1889 en 1892.
14. Later werd zoon C.Coppens eigenaar, terwijl het café later overging naar J.Mens.
15. N.Br.van 10 februari 1937.
16. C.Br.brieven van 16 maart 1937, juni 1938 en 23 november 1938.
17. N.Br.van 1 juli en 3 november 1937.
18. Rekening opgenomen in het eerste notulenboek van de brandweer.
19. C.Br.brief gemeente van 22 maart 1938.
20. N.Br.van 25 maart 1938.
21. C.Br.brief gemeente van 10 april 1941.
22. C.Br.brief van 15 april 1942 ondertekend door N.S.B.-burgemeester P.de Jong.
23. N.Br.van 18 november 1942.
24. N.Br.van 15 oktober 1946.
25. N.Br.van 4 december 1947.
26. N.Br.van 4 oktober 1948.
27. N.Br.van 30 maart 1948.
28. N.Nr.van 20 september 1949.
29. C.Br.brief aan gemeente van 9 oktober 1949.

30. C.Br.brief aan gemeente van 7 oktober 1950.
31. N.Br.van 1 juni 1951.
32. N.Br.van 7 december 1951.
33. N.Br.van 8 februari 1952.
34. N.Br.van 2 januari 1953.
35. N.Br.van 9 oktober en 6 november 1953.
36. C.Br.brief van de heer Al.van Woerkom van 8 november 1954.
37. N.Br.van 4 februari 1955.
38. N.Br.van 2 december 1955.
39. N.Br.hele jaar 1956 (zie ook bijlage II).
40. N.Br.van 12 december 1958 en 13 februari 1959.
41. N.Br.van 1 september tot en met 3 november 1959.
42. Brabants Nieuwsblad van 14 februari 1962.
43. N.Br.van 1 december 1961 en 2 februari 1962.
44. N.Br.van 6 maart 1964.
45. N.Br.van 5 november 1965.
46. N.Br.van 2 december 1966.
47. N.Br.van 2 februari 1968.

BIJLAGE I.

Branden die gemeld worden in het notulenboek en het correspondentiearchief van de brandweer. (Deze lijst is uiteraard verre van compleet, maar wil alleen een indicatie geven).

1937: M. de Weert
1938: C.Rommens, C.Aarden, J.van Eekelen (Akker)
1940: M.van Tiggelen (Stroklamp), W.de Weert (Moerstraten) hulp bij brand in Roosendaal
1941: Potters
1942: P.Mulders
1947: Wed.Uijtdewilligen
1950: Kerstens (Hilsestraat) van Eekelen (Roosendaalsestraat) G.Doggen (Akker), van Tiggelen (Nieuwstraat) Aanraad (Biezen) gebr.Uijtdewilligen
1951: Van Meel (Herelse Heide)
1952: Zeepfabriek (Wouwse Statie) Station, Bartelen.
1955: Jac.Bierstekers (26 mei) Jos van Agtmaal (Hoevekestijn-30 juli) Bosbrand Plantage (29 augustus) de Rond (Hoevekestijn) C.Uijtdewilligen (Driestap-24 oktober) Autobrand Krinkels (Roosendaalsebaan-

24 november) Autobrand G.van Trier (16 november)
1956: C.Matthijssen (Moerstraten-24 mei) C.Jacobs (Pindorp-7 juni) Godf.Godschalk (Pindorp-22 aug.) C. Doggen (Moerstraten-14 sept.)
1958: Raats
1959: Damen, de Greef, Kerstens, Goosens (Paardendreef) Bosbrand Jansen de Limpens (12 sept.)
1960: Veraart, brand op Zoomvliet, enkele bosbranden, C. Coppens (stal)
1961: Kerstens, van de Kar
1964: Coöp.Landbouwvereniging
1966: Boerderij Raaijmakers.

BIJLAGE II.

Lijst van brandweerleden en hun functie zoals het Wouwse korps die op 1 december 1956 kende:

Börger W.H.	Commandant Brandmeester 1e klas
Hermans A.P.	Ondercommandant Brandmeester
van Steenpaal M.	Onderbrandmeester
Vissenberg P.J.	Hoofdbrandwacht
Vriens P.C.A.	Hoofdbrandwacht
Coppens C.J.A.	Brandwacht 1e klas
van Dorst C.J.	Brandwacht 1e klas
Hermans P.M.	Brandwacht 1e klas
Bakx A.J.	Brandwacht 1e klas
van der Heijden A.C.M.	Brandwacht 2e klas
Mathijssen G.W.	Brandwacht 2e klas
Timmermans Adr.A.F.	Brandwacht 2e klas
van Oorschot C.A.	Brandwacht 2e klas
Coppens J.C.L.	Brandwacht 2e klas
Potters J.P.A.M.	Brandwacht 2e klas
Timmermans Ant.	Brandwacht 2e klas
Nieuwlaat A.M.	Brandwacht 2e klas
Kuipers A.C.	Brandwacht 2e klas

Deze uitgave werd mede mogelijk door financiële steun van de Rabobank „ Wouw - Kruisland ”